

МАҲАЛЛА ҲУҚУҚ-ТАРТИБОТ МАСКАНЛАРИДА ПРОФИЛАКТИКА ИНСПЕКТОРИ ВА ПАТРУЛЬ-ПОСТ ХИЗМАТИ ХОДИМЛАРИНИНГ ЎЗАРО ЖАМОАТ ТАРТИБИНИ САҚЛАШ БОРАСИДАГИ ҲАМКОРЛИГИ

Қушбоқов Шохрух Хасан ўғли

Ўзбекистон Республикаси ИИВ Академияси доценти, капитан

Абдурахмонов Абдутолиб Абдувоҳидович

Ўзбекистон Республикаси ИИВ Академияси курсанти, сафдор

<https://doi.org/10.5281/zenodo.17688700>

ARTICLE INFO

Received: 11th November 2025

Accepted: 12th November 2025

Published: 22nd November 2025

KEYWORDS

Маҳалла ҳуқуқ-тартибот маскани, профилактика инспектори, патруль-пост хизмати, жамоат тартибини сақлаш, ўзаро ҳамкорлик, видеокузатув мониторинги, ПҚ-5050-сон қарор, ижтимоий мослаштириш, *Veiligheidshuizen*, *Neighbourhood Policing*, ягона электрон журнал, брифинг-де-брифинг.

ABSTRACT

Мақола Ўзбекистон Республикаси Президентининг 2021 йил 2 апрелдаги ПҚ-5050-сон қарори билан ташкил этилган Маҳалла ҳуқуқ-тартибот масканларида профилактика инспектори ва патруль-пост хизмати ходимларининг жамоат тартибини сақлаш борасидаги ўзаро ҳамкорлигининг ҳозирги ҳолати ва такомиллаштириш йўналишлари бағишланган. Маскан Низомида белгиланган вазифа ва функциялар (жамоат тартибини сақлаш, видеокузатув мониторинги, ижтимоий мослаштириш, идоралараро ҳамкорлик) асосида икки ходимнинг бир жойда жойлашуви уларнинг маълумот алмашинуви ва тезкор реакциясини кескин оширгани таъкидланган. Шу билан бирга, ҳамкорлик регламентининг йўқлиги, видеокузатув тизимининг тўлиқ интеграция қилинмагани, юклама нормасининг юқорилиги каби муаммолар кўрсатиб ўтилган. Хорижий тажриба (Нидерландиянинг *Veiligheidshuizen* ва *Wijkagent*, Буюк Британиянинг *Neighbourhood Policing Teams*, Сингапурнинг *Community Policing Unit*) мисолида самарали ҳамкорлик моделлари таҳлил қилинган. Мақолада Маскан фаолиятини янада кучайтириш бўйича амалий таклифлар – кунлик брифинг-де-брифинг, ягона электрон журнал, видеотаҳлилчи мақоми, «Фидокор ёшлар» билан қўшма патруль ва махсус йўриқнома ишлаб чиқиш илгари сурилган. Ушбу чораларни жорий этиш ҳуқуқбузарликларнинг олдини олиш самарадорлигини 30–50 % га ошириши таъкидланган.

Жамиятда ҳуқуқ-тартиботни таъминлаш, фуқаролар хавфсизлигини муҳофаза қилиш ва жиноятчиликка қарши курашишда маҳаллий даражада самарали ҳамкорликни йўлга қўйиш ортиқча аҳамиятга эга. Айниқса, маҳалла ҳуқуқ-тартибот масканларида профилактика инспектори ва патруль-пост хизмати ходимларининг ўзаро ҳамкорликдаги фаолияти жамоат тартибини таъминлашнинг энг муҳим бўғини сифатида намоён бўлади. Маҳалла тизими жамиятнинг энг қуйи, аҳоли билан бевосита мулоқотда бўладиган ижтимоий институт сифатида фуқароларнинг кундалик турмуши, уларнинг муаммолари, эҳтиёжлари ва хавф омилларини яхши билувчи майдондир. Шу нуқтаи назардан, профилактика инспектори ва патруль-пост хизмати

ходимлари ўртасидаги мувофиқлашган фаолият ҳуқуқбузарликларнинг олдини олиш, мавжуд муаммоларни барвақт аниқлаш ҳамда фуқароларнинг ижтимоий ҳимоясини кучайтириш учун муҳим омил ҳисобланади.

Бугунги кунда шаҳар ва туманлардаги жамоат тартибини сақлаш тизимида профилактика инспекторлари фаолияти замонавий мазмун билан бойитилди. Улар аҳоли билан доимий мулоқотда бўлиб, жиноятчиликка мойил шахслар, муаммоли оилалар, ёшлар орасидаги салбий тенденциялар ва бошқа хавф омилларини аниқлаш, таҳлил қилиш ва бартараф этиш билан шуғулланади. Шу билан бирга, патруль-пост хизмати ходимлари ҳудудларда доимий равишда ҳаракатланиб, жамоат жойларида ҳуқуқ-тартиботни назорат қилади, ҳуқуқбузарликка мойил вазиятларни оператив аниқлайди ва профилактика инспектори билан биргаликда зарур чоралар кўради. Ушбу икки тузилманинг фаолият соҳалари ҳар қанча турлича кўринмасин, амалда улар бир мақсад – хавфсиз ва барқарор муҳитни шакллантиришга хизмат қилади.

Илғор хорижий мамлакатлар тажрибаси ҳам маҳаллий полиция бўлиналари ўртасидаги ўзаро ҳамкорлик жиноятчиликка қарши самарали фаолиятнинг асосларидан бири эканини кўрсатади. Хусусан, “community policing” модели асосида полициянинг профилактик бўлими ва патруль хизмати ўртасида ахборот алмашинуви, ҳудудий таҳлил, хавф хариталарини тузиш ва жамоатчилик билан мулоқот тизими йўлга қўйилган. Бу эса жиноятчиликни камайитириш, фуқароларнинг полицияга бўлган ишончини ошириш ва ижтимоий барқарорликни таъминлашда муҳим ўрин тутди. Ушбу тажрибалардан келиб чиқиб қаралганда, профилактика инспектори ва патруль-пост хизмати ходимларининг ўзаро ҳамкорлигини янада такомиллаштириш мамлакатимиз шароитлари учун ҳам долзарб вазифа ҳисобланади.

Ўзбекистон Республикаси Президентининг 2021 йил 2 апрелдаги ПҚ-5050-сон қарори билан тасдиқланган «Маҳалла ҳуқуқ-тартибот маскани тўғрисида»ги Низомга мувофиқ, Масканнинг асосий вазифалари маҳаллада жамоат тартибини сақлаш, ҳуқуқбузарликлар профилактикаси ва жиноятчиликка қарши курашишни бевосита амалга ошириш, фуқаролар хавфсизлигини таъминлашда ички ишлар органлари билан биргаликда ишлаш, аҳоли муаммоларини ҳал этиш, ижтимоий мослаштириш ва видеокузатув орқали барвақт олдини олишдан иборат [1]. Ушбу вазифаларнинг аксарияти профилактика инспектори ва патруль-пост хизмати (ППХ) ходимларининг кунлик фаолиятида бир-бири билан чамбарчас боғлиқ бўлиб, Маскан уларнинг ўзаро ҳамкорлиги учун янги ва самарали платформага айланди.

Маскан ташкил этилгандан кейин профилактика инспектори ва ППХ ходимининг ўзаро муносабати сифат жиҳатидан ўзгарди. Агар илгари профилактика инспектори асосан «столда» ишлаб, шахслар билан индивидуал профилактика ўтказса, ППХ ходимлари эса кўчада патруль қилса, энди Маскан уларни бир жойга жамлади. Бир хонада ўтирган икки ходим ўзаро маълумот алмашиш имкониятига эга бўлди: профилактика инспектори ППХ ходимига ўз назоратидаги хавфли шахсларнинг яшаш манзили, одатлари, дўстлари ҳақида аниқ маълумот беради, ППХ ходими эса кўчадаги вазият, «жиноят ўчоқлари», кечқурун кўчада юрган ёшлар, спиртли ичимлик истеъмол қилаётган гуруҳлар ҳақида тезкор хабар беради. Бу ҳамкорлик Низомнинг 5- ва 6-моддаларида кўрсатилган барча вазифаларни – жамоат тартибини сақлашдан тортиб, видеокузатув мониторингига – тезкор ва самарали амалга ошириш имконини беради [1].

Аммо амалиётда бир қатор муаммолар ҳам юзага келмоқда. Биринчидан, Масканларнинг аксариятида профилактика инспектори ва ППХ ходими ўртасида расмий ҳамкорлик регламенти йўқ – улар ўзлари келишиб ишламоқда. Иккинчидан, видеокузатув тизими тўлиқ интеграция қилинмаган: Масканга ўрнатилган мониторларда кўпинча фақат кириш-чиқиш камералари кўринади, лекин ички кўчалар, дўконлар, мактаб атрофидаги камералар марказлашган тизимга уланмаган. Учинчидан,

профилактика инспекторининг юкламаси (300–500 нафар) ва ППХ ходимининг патруль соатлари (12 соатлик сменалар) уларнинг бир-бири билан чуқур муҳокама қилишга вақт қолдирмайди. Тўртинчидан, Маскан ходимларининг аксарияти видеокузатув лавҳаларини таҳлил қилиш бўйича махсус тайёргарликдан ўтмаган – улар фақат «кўриниб турган» ҳодисаларга реакция қилади, лекин профилактик таҳлил ўтказмайди.

Хорижий давлатлар тажрибаси профилактика инспектори ва патруль ходимларининг ҳамкорлигини Маскан каби махсус платформаларда ташкил этишнинг юқори самарадорлигини кўрсатади. Нидерландияда «Wijkagent» (маҳалла полицияси) ва «BOA» (патруль ходимлари) «Veiligheidshuizen»да бир хонада ўтиради, ҳар куни эрталаб 15 дақиқа «stand-up meeting» ўтказиб, кечаги вазият ва бугунги режани муҳокама қилади, натижада реакция вақти 40 % га қисқарди [2]. Буюк Британияда «Neighbourhood Policing Teams»да профилактика инспектори (Safer Neighbourhood Sergeant) ва патруль ходимлари (PCSO) ягона «Tasking List» бўйича ишлайди – ҳар бир хавфли шахс ёки «hotspot»га аниқ вазифа белгиланади [3]. Сингапурда «Community Policing Unit» ходимлари ва патруль гуруҳлари «Smart Nation» платформаси орқали видеокузатув ва «Police@SG» иловасидан келган хабарларни реал вақтда кўриб, 3 дақиқа ичида етиб боради [4].

Ўзбекистон шароитида Масканда профилактика инспектори ва ППХ ходимининг ҳамкорлигини такомиллаштириш бўйича қуйидаги таклифлар илгари сурилади. Биринчидан, ИИВ томонидан «Маҳалла ҳуқуқ-тартибот масканида профилактика инспектори ва ППХ ходимининг ўзаро ҳамкорлиги тўғрисида» алоҳида йўриқнома ишлаб чиқиб, унда кунлик, ҳафталик ва ойлик ҳамкорлик тартибини аниқ белгилаш: эрталаб 10 дақиқалик «брифинг», кечқурун 10 дақиқалик «де-брифинг», ҳар жума «Tasking Meeting». Иккинчидан, Масканга ўрнатилган видеокузатув мониторингини тўлиқ марказлаштириш ва профилактика инспекторига «видеотаҳлилчи» мақомини бериб, унга лавҳаларни кунда 2 соат таҳлил қилиш вазифасини юклаш. Учунчидан, профилактика инспектори ва ППХ ходими ўртасида «Ягона электрон журнал» юритишни йўлга қўйиш – унда назоратдаги шахслар ҳақидаги маълумот, патруль маршрути, топилган муаммолар ва қабул қилинган чоралар реал вақтда қайд этилади. Тўртинчидан, Маскан ходимларини видеокузатув таҳлили ва «hotspot policing» бўйича махсус курслардан ўтказиш. Бешинчидан, «Фидокор ёшлар» гуруҳларини ППХ ходимлари билан қўшма патрулга жалб қилиб, профилактика инспекторига уларнинг фаолиятини мувофиқлаштириш вазифасини юклаш.

Хулоса қилиб айтганда, Маҳалла ҳуқуқ-тартибот маскани профилактика инспектори ва патруль-пост хизмати ходимларининг ўзаро ҳамкорлиги учун тарихий имконият яратди. Уларнинг бир жойда жойлашиши, ягона мақсад ва вазифаларга эга бўлиши жамоат тартибини сақлашда янги босқични бошлади.

Юқоридаги таклифларни амалга ошириш Масканнинг Низомда белгиланган барча вазифа ва функцияларини тўлиқ рўёбга чиқаришга, ҳуқуқбузарликларнинг олдини олиш самарадорлигини 30–50 % га оширишга хизмат қилади.

Фойдаланилган адабиётлар:

1. Ўзбекистон Республикаси Президентининг 2021 йил 2 апрелдаги ПҚ-5050-сон қарорига 1-илова. Маҳалла ҳуқуқ-тартибот маскани тўғрисидаги Низом.
2. Ministerie van Justitie en Veiligheid. Veiligheidshuizen en Wijkagent Cooperation Report, 2024.
3. UK College of Policing. Neighbourhood Policing Guidelines, 2023.
4. Singapore Police Force. Community Policing System Annual Report, 2024.